

INTRODUCERE

1. Argumentul și obiectivele cercetării
2. Relevanța lucrării în cercetarea actuală
3. Stadiul actual al cercetării în domeniu
4. Scurt cadru al lucrării
5. Abordările și metodele utilizate

CAPITOLUL I - ARHITECTURA PLURALISMULUI RELIGIOS CONTEMPORAN ÎN GLOBALIZARE. CONFIGURAȚII MISIONARE

- 1.1. Globalizarea - metacontextul cultural-social al secolelor XX-XXI
 - 1.1.1. Globalizarea - o realitate socio-economică multidimensională
 - 1.1.2. Tendințe ideologice și mutații axiologice ale globalizării la adresa creștinului
- 1.2. Modernitate și postmodernitate - continuitate și discontinuitate între religios și secular
 - 1.2.1. Modernismul - proces istoric de reconfigurare socială, culturală, religioasă
 - 1.2.2. Postmodernismul - o continuă reinterpretare a religiei și culturii
 - 1.2.3. Reconfigurări religioase în modernitate și postmodernitate
- 1.3. Modernitate și secularizare - riscul privatizarea religiei
- 1.4. Conflictul în tensiunea depășirii cadrelor spațial-culturale
- 1.5. Pluralismul și toleranța religioasă în cadrul social global - un demers spre agnosticism
 - 1.5.1. Toleranța și pluralismul tolerant
 - 1.5.2. Toleranța religioasă și pluralismul religios
 - 1.5.3. Pluralism tolerant versus pluralism religios
 - 1.5.4. Pluralismul tolerant și exclusivismul religios
 - 1.5.5. Intoleranță exclusivistă
 - 1.5.6. Exclusivism și toleranță soteriologică
- 1.6. Putem vorbi de o islamizare a Europei? Provocare majoră pentru misiunea Bisericii creștine

CAPITOLUL II - FUNDAMENTALISMUL RELIGIOS – UN FENOMEN CONTEMPORAN COMPLEX ȘI EXPANDANT. REPERE MISIONARE

- 2.1. Fundamentalismul religios - un anumit tip de prezență religioasă în contextul modernismului
 - 2.1.1. Fundamentalismul religios: delimitări conceptuale
 - 2.1.2. Caracterele transnaționale și transculturale ale fundamentalismului religios potrivit Fundamentalism Project
 - 2.1.3. Particularitățile fundamentalismului la nivel individual și colectiv
 - 2.1.4. Lipsuri în conceptualizarea și înțelegerea fundamentalismului
- 2.2. Fundamentalismul - o resurgență „religioasă” în modernitate
 - 2.2.1. Modernitatea și postmodernitatea - tendințe spre individualizare și relativizare
 - 2.2.2. Progresul fundamentalismului religios în sec. XX-XXI

2.2.3. Violența și mișcările fundamentaliste. Perspectivă sociologică asupra "religiei politizate" / "politicii religiozate"

2.3. Globalizare și fundamentalism religios: factori psihologici ai radicalizării

2.3.1. Diluarea sensului psiho-social în omogenizarea culturii și deșrădăcinarea valorilor tradiționale

2.3.2. Atitudinea fundamentalistă ca reacție la monoculturalismul global

2.3.3. Fundamentalismul religios - o ofertă de coerență și sens într-o lume fragmentară?

2.3.4. Globalizare și fundamentalism religios: perspective teoretice psihologice

2.3.4.1. Teoria managementului terorii

2.3.4.2. Teoria identității sociale

2.3.4.3. Condițiile motivate și fundamentalismul religios

2.3. Versiuni religioase ale fundamentalismului în medii socio-culturale diferite

2.3.1. Valențe ale versiunii fundamentalismului în spațiul american

2.3.2. Riscul fundamentalismului religios de a deriva în izolaționism

2.3.3. Fundamentalismul islamic versus lumea occidentală: tiparul unui dualism imposibil de reconectat

2.3.4. Fundamentalismul creștin: opoziție față de modernitate, globalizare, occidentalizare

2.3.5. Fundamentalismul iudaic național-religios: mișcarea haredim

2.4. "Războiul cosmic" - transpunerea luptei interioare dintre Bine și Rău din planul metafizic în planul fizic

CAPITOLUL III - RADICALIZARE ȘI TERORISM: PROLIFERAREA FUNDAMENTALISMUL ISLAMIC CONTEMPORAN

3.1. Terorismul - expresie acută a fundamentalismului religios

3.1.1. Terorism - delimitări conceptuale

3.1.2. Terorismul ca psihopatologie

3.1.3. Abordarea cognitivă - terorismul ca iraționalitate

3.1.4. Abordarea socială - influența grupului

3.1.5. Retorica polarizantă și absolutistă (noi versus ei) folosită de grupările teroriste

3.2. Fundamentalismul islamic ca reacție față de eșecul ideologiilor contemporane ale modernizării

3.2.1. Metamorfoze ale islamului în joncțiune cu ideologia politică

3.2.2. Islam versus islamism

3.2.3. Fundamentalismul islamic - Weltanschauung sau o viziune a lumii care contestă și subminează ordinea seculară a politicii

3.3. Fundamentalismul religios ca paradigmă a terorismului

3.3.1. Set 1 - Presupuneri principale: (I) Absolutismul perspectivei și (II) Ineranța imediată

3.3.2. Setul 2 - Derivarea autorității: (III) Asumarea apodictității și (IV) Narațiune îngustă

3.3.3. Setul 3 - Domeniul contextual: (V) Exclusivismul ideologic și (VI) Inclusivismul politic

3.3.4. Set 4 - Verificare implicită: (VII) corelație narativă și (VIII) coroborare retorică

3.3.5. Setul 5 - Aplicație valorică: (IX) Alteritate negată și (X) Superioritatea de sine afirmată

3.3.6. Set 6 - Justificare explicită: (XI) Impunerea sancționată și (XII) Extremismul legitimat

3.4. Jihadul - dimensiunea "războiului sfânt" justificată religios și politic. Contextualizări ideologice și exemplificări

3.4.1. Violența în numele lui Alah - argumentări islamiste

3.4.2. Grupările teroriste ca instrumente ale aplicării jihadului împotriva culturii occidentale

3.4.3. Atacul jihadist asupra culturii laice occidentale

3.4.4. Daesh (ISIL, ISIS) - fundamentalismul islamic militant transformat în extremism și terorism religios

CAPITOLUL IV - DE LA INTOLERANȚĂ LA TOLERANȚĂ: STRATEGII MISIONARE DE COMBATERE A FUNDAMENTALISMULUI RELIGIOS

4.1. Misiunea creștină în societatea globală și pluralistă

4.1.1. Cadrul și principiile misiunii creștine

4.1.2. Misiunea și universalizarea Evangheliei - "iubirea aproapelui" ca principiu structural al propovăduirii lui Iisus Hristos

4.1.3. Dinamica iubirii "celuilalt" - factor normativ în misiunea creștină

4.1.4. Non-religiozitatea și fundamentalismul religios - poli extremi într-o Europă desacralizată și multiculturală

4.2. Misiunea Bisericii ca un refuz de retragere în izolare: provocarea pluralismului religios

4.2.1. Aspectul pozitiv al pluralismului: desegregarea religiilor

4.2.2. Aspectul negativ al pluralismului religios: relativizarea

4.2.3. Articularea libertății religioase în societatea pluralistă

4.2.4. Perspectiva trans-culturală ca o comună înțelegere a culturilor din punct de vedere misionar

4.3. Rolul creștinismului în realizarea și consolidarea păcii. Aspecte misionare și teologice

4.3.1. Promovarea păcii - element esențial în misiunea creștină contemporană

4.3.2. Modalități practice prin care religia contribuie la dezamorsarea conflictelor religioase

4.3.3. Diplomația bazată pe credință - conștientizarea diferențelor care există între Occident și restul lumii

4.4. Dialogul interreligios și intercultural - act de coresponsabilitate umană și minimalizarea atitudinilor fundamentaliste. Perspective misionare

4.4.1. Dialogul ca interacțiune misionară în sfera pluralismului religios

4.4.2. Experiența întâlnirii cu alteritatea religioasă în viața Bisericii noutestamentare: dialog interreligios sau dialog intercultural?

4.5. Toleranța religioasă - parametrii înțelegerii și acceptării alterității

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

1. Surse primare
2. Dicționare, enciclopedii
3. Literatură de specialitate

Prezenta teză de doctorat intenționează abordarea unei problematici complexe și prea puțin abordată în structura ei religioasă și socială: *fundamentalismul*. Religia a redevenit un subiect central de dezbatere academică în Occident, mai ales în urma evenimentelor de factură teroristă. Cu ani în urmă a fost retrogradată la paginile marginale ale presei de calitate sau limitată la scandaluri sexuale în tabloide. Atacurile teroriste și repercusiunile lor au adăugat un spor la proeminența recentă a religiei. Nu există nimic mai actual cu percepția amenințării constante a conflictului religios în potențarea conștientizării problematicii. Cu toate acestea, problemele ridicate de această dezbatere sunt departe de a avea un răspuns. De exemplu, trebuie să atribuim intensificarea conflictului religios religiei în general, sau numai limitelor sale extremiste? Unii comentatori, de exemplu S. P. Huntington¹ au susținut că religia este o caracteristică cheie a fiecărei civilizații istorice diferite a lumii. Conflictul, atunci când apare, este în primul rând între civilizații, mai degrabă decât în interior unei civilizații. Prin urmare, religia *în general* inspiră și justifică un astfel de conflict. Alți cercetători susțin că fundamentalismul este *în special* responsabil pentru conflictele religioase. Se consideră că fundamentalismul trebuie să se distingă de religia obișnuită ca o pervertire a mesajului său central de pace și dreptate.

Alte probleme și dezbateri sunt de asemenea presante. De exemplu, într-o democrație apelurile la dimensiunea religioasă ar trebui să aibă o pondere mai mare decât alte criterii pentru a determina ce este acceptabil din punct de vedere legal? Legea este singurul criteriu pentru ceea ce este un comportament acceptabil într-o societate multiculturală sau ar trebui să existe o încercare de a promova o identitate națională unificatoare? Ce se întâmplă atunci când oamenii religioși încearcă să conteste consensul liberal occidental că religia este o problemă de alegere privată pentru individ și nu ar trebui să pătrundă instituțional în arena politică?

¹ S.P. Huntington, *The Clash of Civilisations and the Remaking of World Order*, New York: Simon & Schuster, 1996, p. 4.

Răspunsurile la astfel de întrebări au fost diversificate. S-au elaborat cărți, studii, cercetări care atacă religia în general, adesea dintr-o perspectivă evolutivă.² Cu toate acestea, cea mai mare ostilitate a fost rezervată în mod special *fundamentalismului*, demonstrat atât în mass-media, cât și în rezultatele sondajelor de opinie. Este necesar să dezvoltăm o înțelegere rotundă și exhaustivă a fenomenului *fundamentalismului* înainte de a decide cum să răspundem, atât personal, religios, social cât și politic.

În primul rând, trebuie să stabilim că există un fenomen care poate fi înțeles. Există într-adevăr o categorie de mișcări religioase pe care o putem numi "fundamentalism" sau este termenul simplu folosit peiorativ pentru persoanele care își iau religia prea în serios în raport cu alții? Teologul, misiologul, sociologul trebuie să răspundă dacă o astfel de categorie poate fi stabilită doar dacă unele mișcări religioase pot fi distinse de restul, deoarece posedă în mod unic anumite trăsături comune. Cercetări sociologice extinse au identificat într-adevăr cinci astfel de caracteristici.³

1) Prima și cea mai de bază caracteristică distinctivă a mișcărilor fundamentaliste este aceea că acestea sunt *reactive*. Fundamentalistii consideră că religia lor este sub amenințare imediată din partea secularismului lumii moderne și se luptă cu această ideologie. Ele pot rezista în diferite moduri, dar toate sunt în esență opoziționale; ele trebuie să aibă un dușman.

Celelalte patru caracteristici distinctive sunt toate mijloacele de a ajusta scopul rezistenței. În primul rând, fundamentalistii sunt *dualiști*. Adică, ei concep lumea în opoziții binare: Dumnezeu și Diavolul, binele și răul, adevărul și falsitatea, etc. O astfel de gândire ajută ideea de rezistență, pentru că justifică dezvoltarea unei dinamici *în-grup* în raport cu *în afara-grup* și tot ce rezultă dintr-o astfel de dinamică.

2) În al doilea rând, fundamentalistii consideră căci *cartea sfântă*, prin intermediul interpreților sau citită direct, are autoritatea supremă asupra a ceea ce trebuie să se creadă și cum să se acționeze. Dezvăluie voința lui Dumnezeu pentru omenire.

3) În orice caz, în al treilea rând, interpretarea fundamentalistilor a cărții sfinte este *selectivă*. Ei aleg idei specifice din ea și le subliniază, schimbându-le

²Vezi R. Dawkins, *The GodDelusion*. London: Bantam Press, 2006.

³Vezi G. A. Almond, R.S. Appleby, E. Sivan, *StrongReligion: The Rise of Fundamentalismsaroundthe World*. Chicago: University of Chicago Press, 2003, p. 16;

adesea sensul tradițional și corect atunci când fac acest lucru. O astfel de adaptare selectivă a cărții sfinte oferă justificare pentru strategiile și tactica de rezistență.

4) În cele din urmă, ei susțin o viziune *milenară* a istoriei, așteptând ca Dumnezeu să-și stabilească pe deplin stăpânirea Sa asupra lumii la un moment viitor. Unii cred că pot grăbi sosirea acestui eveniment glorios luptând, literal sau spiritual, în numele lui Dumnezeu. Gama cosmică a gândirii milenariste motivează și inspiră credincioșii și oferă o structură și o semnificație vieții lor.

5) *Fundamentalismul este un fenomen din secolul XX*. Mulți cercetători au folosit termenul în general pentru a denota mișcări, de-a lungul veacurilor, care au reacționat la schimbările politice, sociale sau religioase luptând pentru religia tradițională. Anumite societăți/grupuri religioase, cum ar fi iezuiții din cadrul Bisericii Romano-Catolice și sectele islamice severe, precum Wahhabismul din Arabia Saudită, sunt exemple istorice ale unor astfel de apărători autodepășiți ai adevăratei credințe. Cu toate acestea, fundamentalismul este prin *definiție* un *fenomen modern*, deoarece reacționează împotriva modernității. Susținem că modernizarea, și ultima sa expresie, globalizarea, este un proces istoric unic. Acesta oferă noi amenințări la adresa religiei tradiționale, dar oferă și noi oportunități pentru ca mișcările religioase reacționare să prolifereze. Prin urmare, suntem justificați să distingem fundamentismele de mișcările religioase reacționare mai vechi, deoarece luptă împotriva unor inamici noi și diferiți. Căutăm să înțelegem un fenomen modern: mișcările religioase de astăzi, care ajută în prezent la crearea lumii de astăzi.

Reținem că toate cele cinci caracteristici definitorii trebuie să fie prezente în structura unei mișcări religioase ca să poată fie numită fundamentalistă. Există, de exemplu, multe mișcări ce oferă o mare autoritate cărții sfinte, ceea ce probabil s-ar putea spune despre islam în ansamblu. Cu toate acestea, aceste mișcări nu pot fi ostile lumii moderne și, prin urmare, semnaleză că nu sunt fundamentaliste. Există alte mișcări care sunt în primul rând politice, mai degrabă decât religioase în inspirația lor. De exemplu, inamicii protestanți și catolici aflați în conflictul din Irlanda de Nord. Acestea nu justifică eticheta fundamentalistului.

Mai mult, nu ar trebui să presupunem că toți membrii mișcărilor fundamentaliste sunt persoane fundamentaliste, deși există o presiune puternică pentru a se conforma. De asemenea, există mulți fundamentalști individuali care sunt membri ai mișcărilor non-fundamentaliste. De exemplu, există mulți membri ai comunității anglicane principale care sunt credincioși fundamentalști. Într-adevăr,

conflictul dintre fundamentalisti și credincioșii generali apare în multe mișcări religioase, inclusiv în multe dintre denomi-națiunile creștine.

Din această analiză, rezultă că mișcările fundamentaliste și fundamentalisții individuali nu sunt întotdeauna ușor de diferențiat de alte mișcări religioase sau alți indivizi. Există un număr mare de credincioși tradiționaliști, care la o primă vedere ar putea fi văzuți drept fundamentalisți. Trebuie să fim siguri că toate cele cinci criterii sunt prezente, în special primul și esențialul criteriu: ostilitatea față de aspectele modernității. Inamicii lor specifici pot varia: musulmanii fundamentalisți pot viza guvernele musulmane apostate sau Vestul degenerat, în timp ce creștinii fundamentalisți atacă grupuri specifice care sfidează agenda lor morală. Cu toate acestea, pentru a repeta: etichetarea unor grupuri și oameni drept "fundamentalisți" necesită o analiză a convingerilor și practicilor lor. Termenul nu poate fi folosit pur și simplu pentru a descrie oameni care sunt neobișnuit de religioși sau care pretind că reprezintă adevărata și credința tradițională.

Având în vedere criteriul de bază al ostilității față de modernitate, este interesant de observat dacă putem plasa fundamentalismul într-un context al postmodernității. Pe scurt, "fundamentalismele sunt narațiuni mărețe necinstite, în concurență cu alte narațiuni mari precum umanismul secular și pluralismul religios. Caracteristica lor cheie este ostilitatea lor față de modernitate și este probabil să prefere teocrația democrației și legile morale universale pentru respectarea drepturilor minorităților. Globalizarea este mai bine interpretată ca posibila înflorire finală a modernității târzii și este în primul rând modernitatea, mai degrabă decât postmodernitatea, față de care reacționează fundamentalismele."⁴

Ca obiecte ale prezentei lucrări de doctorat enumerăm pe următoarele:

- a) analiza exhaustivă din punct de vedere religios, social, politic a *fundamentalismului*;
- b) identificarea factorilor generatori și catalizatori ai *fundamentalsimului religios*;
- c) condițiile culturale și religioase ale proliferării *fundamentalismului* într-o societate globală;
- d) cauzele psihologice ale radicalizării religioase în forma terorismului;
- e) explorarea dimensiunii *toleranței religioase*;

⁴Peter Herriot, *Religious Fundamentalism. Global, Local and Personal*, London and New York, Routledge, 2008, p. 4.

- f) identificarea măsurilor misionare de a contracara fundamentalismul religios prin *dialog inter-cultural* și *inter-religios*.

Tema tezei de doctorat este mai mult decât actuală și relevantă, atât în ordine misionară, cât și socială, dar și politică. În fiecare an se înregistrează atât în spațiul european, cât și în alte zone ale lumii atacuri teroriste cu soldare de morți nevinovați, în numele unui "Dumnezeu". Pe de altăparte, Statul Islamic face efectiv ravagii în zona Orientului Mijlociu, în urma cărora sute de creștini sunt efectiv martirizați, iar mii, sute de mii de oameni pornesc într-o mișcare amplă de migrațiune spre Occident. Din aceste rațiuni evidente, morfologia culturală, socială, a lumii se schimbă în interacțiunea dintre religii.

Referința la cele cinci trăsături distinctive ale fundamentalismului este capitală în înțelegerea acestui fenomen. Ele servesc pentru a evidenția cât de *diferiți și neobișnuiți* apar fundamentalistii față de alte persoane. Adesea, fundamentalistii semnalează aceste diferențe vizibil prin aspectul și comportamentul lor. Ei îi determină pe mulți să ajungă la concluzia că există ceva unic și ciudat în privința lor. Observatorii presupun că nu pot fi înțeleși în termeni normali și necesită noi explicații. De exemplu, mulți și-au asumat anomalii psihologice sau defecte de personalitate, iar alții au dezvoltat teorii unice pentru a face față de ceea ce cred că este un fenomen unic.

Fundamentalismul constă în mișcări religioase care pot fi înțelese folosind concepte bine stabilite din științele sociale și în special din psihologia socială. Fundamentalistii sunt într-adevăr diferiți; ei încearcă să-și stabilească diferența la fiecare oportunitate disponibilă. Dar numai teoria și cercetarea temeinică pot spera să răspundă la întrebarea de bază: Cum reușesc mișcările fundamentaliste să atragă, să păstreze și să motiveze oameni care trăiesc în societăți moderne pe perspectiva unei concepții pre-moderne asupra lumii?

Desigur, este de asemenea extrem de important să înțelegem de ce foarte puțini fundamentalisti acționează violent. Cu toate acestea, această întrebare este, în mod logic, secundară întrebării de ce sunt fundamentalisti în primul rând. Fundamentalistii variază și în multe alte moduri, în timp ce toți împărtășesc aceleași cinci caracteristici definitorii. De exemplu, unele mișcări fundamentaliste sunt puternic politizate; altele sunt preocupate de salvarea sufletelor sau de păstrarea lor curată, precum mișcarea carismatică creștină este mult mai preocupată de experiențele

spirituale decât de obținerea victoriilor politice⁵. Dintre acele fundamentalisme care sunt politizate, marea majoritate încearcă să-și atingă obiectivele prin metode politice, mai degrabă decât prin metode violente.

Astfel de diferențe între fundamentalisme au nevoie de explicații, iar abordarea pe care o vom adopta este să le raportăm la diferențele dintre culturi. Dar cea mai grea întrebare la care trebuie să răspundem vizează cheia fundamentalismului în general: cum putem explica de ce, în lumea modernă târzie, fundamentalistii pot propaga cu succes un set de credințe, valori și practici pre-moderne? Această teză de doctorat încearcă, în mod neobișnuit, să abordeze această întrebare la diverse niveluri. Numai prin înțelegerea contextului cultural la nivel global, național, religios, organizațional și la nivel de grup, puterea credinței fundamentaliste și atragerea identității fundamentaliste în viața oamenilor individuali pot fi înțelese în mod corespunzător.

Analiza pe care o voi prezenta depinde în mare măsură de două concepte cheie: *cultură* și *identitate* și de relația dintre ele. Acestea sunt concepte foarte largi, dar lățimea este o caracteristică necesară dacă trebuie să suporte greutatea explicativă care le este pusă. Cultura este folosită pentru a analiza diferitele niveluri de context pentru credința fundamentalistă, culturile la un nivel mai scăzut de analiză formând uneori subculturi ale celor la niveluri superioare. Fundamentalismul protestant american, de exemplu, este tratat ca una dintre subculturile culturii americane. *Identitatea*, pe de altă parte, explică modul în care categoriile culturale sunt interiorizate în mintea credinciosului, împreună cu credințele, valorile și normele comportamentului care constituie elementele majore ale culturilor. Cele două concepte, *cultură* și *identitate*, sunt tratate mai mult ca proces decât ca și conținut. Acest lucru se datorează faptului că mișcările fundamentaliste au reușit să supraviețuiască cu succes în lumea modernă târzie, situată într-un ritm de schimbare rapidă, prin adaptarea la mediile lor sociale. Culturile și identitățile lor sociale sunt mereu în mișcare.

În particular, este vorba despre procesul de schimbare a sensurilor simbolice, adesea inițiat de lideri fundamentalisti, care creează ideologii revizuite. Acestea la rândul lor motivează noi direcții strategice. Sensul nou și agresiv al *jihadului*, de exemplu, dezvoltat de teoreticieni islamici radicali, a furnizat justificarea și motivația

⁵S. Coleman, *The Globalisation of Charismatic Christianity: Spreading the Gospel of Prosperity*, Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 53.

atacurilor asupra guvernelor musulmane nominale și, în cele din urmă, asupra națiunilor occidentale. La rândul lor, aceste atacuri au căpătat o imensitate simbolică a semnificației, confirmând și dezvoltând în continuare ideea *jihadului* în mintea islamiștilor militanți. Dar există și un proces continuu de schimbări în credințe și valori care justifică și motivează un comportament nou, care acumulează o semnificație simbolică și prin urmare, afectează credințele și valorile pentru a motiva un comportament nou etc. Această analiză contrazice auto-prezentarea mișcărilor fundamentaliste, care de obicei, susțin că acestea revin la adevărul imuabil și tradițional față de care s-a rătăcit religia.

Fundamentalismul religios este o temă prea puțin tratată în spațiul teologic românesc, cel puțin în zona creștin ortodoxă. O abordare exhaustiv analitică, sistematică și misionară, cât de cât generală și care să acopere factorii generatori ai radicalismului, lipsește din spectrul teologic românesc. Fundamentalismul religios este o temă cu o densitate analitică care nu poate fi abordată decât într-un orizont interdisciplinar: teologie, psihologie, politică. În această ordine de idei, identificăm, câteva teze de doctorat susținute la alte instituții cu profil universitar, dar altel decât cu cele de teologie: *Terorismul de sorginte fundamentalist-islamică - risc asimetric la securitate*, susținută în 2015 în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie (Universitatea "Babeș Bolyai", Cluj Napoca), *Studiu privind terorismul fundamentalist prin prisma relației dintre Islam și Islamism*, susținută în 2018 în cadrul Academiei de Poliție "Al. I. Cuza", București, *Terorismul contemporan în contextul globalizării reprezentărilor sociale*, susținută în 2018 în cadrul Universității Naționale de Apărare "Carol I", București.

Consemnăm aici și excelente analize asupra fenomenului fundamentalismului religios în literatura de specialitate din România și străinătate: Sandu Frunză, *Fundamentalismul religios și noul conflict al ideologiilor*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015; Nicolae Emanuel Dobrei, "Fundamentalismul religios", în Mihaela Miroiu (coord.), *Ideologii politice actuale. Semnificații, evoluții și impact*, Iași: Ed. Polirom, 2014, pp. 420-446; G. A. Almond, R.S. Appleby, E. Sivan, *Strong Religion: The Rise of Fundamentalisms around the World*. Chicago: University of Chicago Press, 2003; Peter Herriot, *Religious Fundamentalism. Global, Local and Personal*, London and New York, Routledge, 2008; M. Percy, *Fundamentalism, Church, and Society*, London: SPCK Press, 2002; Lawrence Davidson, *Islamic fundamentalism: an introduction*, Westport, Conn.:

Greenwood Press, 2003; Bassam Tibi, *The Challenge of Fundamentalism: political Islam and the new world disorder*, Berkeley, CA.: University of California Press, 2002; M. Riesebrodt, *Pious Passion: The Emergence of Modern Fundamentalism in the United States and Iran*, Berkeley: Univ. Calif. Press, 1990; G.A. Almond, Appleby, R.S., Sivan E., *Strong Religion: The Rise of Fundamentalisms Around the World*, Chicago: Univ. Chicago Press, 2007; R.T. Antoun, *Understanding Fundamentalism: Christian, Islamic, and Jewish Movements*, Walnut Creek, CA: Alta Mira, 2001; B.B. Lawrence, *Defenders of God: The Fundamentalist Revolt Against the Modern Age*, San Francisco: Harper & Row, 1989; Anderson Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and the Spread of Nationalism*, Verso, London/New York, 1991; M. Riesebrodt, *Pious Passion: The Emergence of Modern Fundamentalism in the United States and Iran*, Berkeley: Univ. Calif. Press, 1990; G.A. Almond, Appleby, R.S., Sivan E., *Strong Religion: The Rise of Fundamentalisms Around the World*, Chicago: Univ. Chicago Press, 2005; R.T. Antoun, *Understanding Fundamentalism: Christian, Islamic, and Jewish Movements*, Walnut Creek, CA: Alta Mira, 2001, B.B. Lawrence, *Defenders of God: The Fundamentalist Revolt Against the Modern Age*, San Francisco: Harper & Row, 1989; Anderson Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and the Spread of Nationalism*, Verso, London/New York, 1991; E. Pace, *Tradition and innovation in the heart of Islamic movements*, Reck Sociol., 1997; M. Riesebrodt, *Pious Passion: The Emergence of Modern Fundamentalism in the United States and Iran*, Transl. D. Reneau (From German), Berkeley: Univ. Calif. Press, 1993; M. Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence*, Berkeley: Univ. Calif. Press, 2003.

În scopul unei analize sistematice a temei cercetate, lucrarea de doctorat este structurată în 4 capitole, fiecare capitol fiind structurat în subsecțiuni. Această metodă de sistematizare ne oferă o abordare exhaustivă a fundamentalismului religios în toate semnificațiile sale.

Primul capitol - *Arhitectura pluralismului religios contemporan în globalizare. Configurații misionare* - etalează o sumă de precizări conceptuale și contextuale în care fundamentalism religios s-a articulat și a proliferat. Principalele teme discutate în acest capitol sunt următoarele: globalizarea ca metacontextul cultural-social al secolelor XX-XXI, tendințe ideologice și mutații axiologice ale globalizării la adresa creștinului, modernitate și postmodernitate - continuitate și discontinuitate între religios și secular. Ultimul punct atins în acest prim capitol este relația dintre

realitatea pluralismului religios și structura toleranței, fără ajutorul căreia nu se poate înțelege cadrul fundamentalismului religios. În linia acestor ultime precizări se deschide capitolul al II-lea al prezentei lucrări: *Fundamentalismul religios – un fenomen contemporan complex și expandant*. Din rațiuni metodologice, această secțiune se deschide cu delimitările conceptuale ale *fundamentalismului religios*, menționându-se adiacent caracterele transnaționale și transculturale ale fundamentalismului, particularitățile fundamentalismului la nivel individual și colectiv, progresul fundamentalismului religios în sec. XX-XXI. Următoarea secțiune este rezervată factorilor psihologici ai radicalizării, avându-se în vedere explorarea următoarelor idei: diluarea sensului psiho-social în omogenizarea culturii și dezrădăcinarea valorilor și obiceiurilor tradiționale, atitudinea fundamentalistă ca reacție la monoculturalismul global, fundamentalismul religios - o ofertă de coerență și sens într-o lume fragmentară. S-a trecut apoi la analiza relației dintre globalizarea și fundamentalismul religios, accentuându-se perspectivele teoretice psihologice (teoria managementului terorii, teoria identității sociale, cognitiile motivate și fundamentalismul religios). Ultima secțiune din acest capitol este rezervată prezentării versiunilor religioase ale fundamentalismului în medii socio-culturale diferite : valențe ale versiunii fundamentalismului în spațiul american, fundamentalismul islamic, fundamentalismul creștin, fundamentalismul iudaic național-religios.

Capitolul III - *Radicalizare și terorism: proliferarea fundamentalismul islamic contemporan* - este o prezentare a efectelor fundamentalismului religios de factură islamică, accentul căzând pe terorism. În această ordine de idei, s-a trecut în revistă, în primă fază, delimitările conceptuale ale *terorismului*, continuându-se apoi cu prezentarea terorismului ca o psihopatologie pe două direcții de abordare: cognitivă - terorismul ca iraționalitate și socială - influența grupului. O largă atenție se acordă fundamentalismul islamic militant Daesh (ISIL, ISIS) ca reacție față de eșecul ideologiilor contemporane ale modernizării, semnificației jihadului.

Ultimul capitol al prezentei lucrări - *De la intoleranță la toleranță: strategii misionare de combatere a fundamentalismului religios* - este o evaluare din punct de vedere misionar a problematicei fundamentalismului religios și a efectelor sale în societate. În acest scop, sunt dezvoltate aici mai multe idei capitale: misiunea creștină în societatea globală și pluralistă, aspectele pluralismului religios, articularea liberătății religioase, promovarea păcii - element esențial în misiunea creștină

contemporană, dialogul interreligios și intercultural, toleranța religioasă - parametrii înțelegerii și acceptării alterității.

În ceea ce privește metodele de cercetare ale temei propuse, vom îmbina abordarea sistematică, istorico-critică și cea comparativă, evidențiind conținutul globalizării, modernității, secularizării, terorismului și fundamentalismului religios.

Analiza din punct de vedere sistematic a temei propusă spre cercetare are avantajul de a oferi o coerentă și atentă prezentare a factorilor generatori ai fundamentalismului religios. Metoda istorico-critică ne prefățează posibilitatea să înțelegem dezvoltarea fundamentalismului religios, iar metoda comparativă va implica analiza complementară a fundamentalismului religios din punct de vedere teologic și psihologic. În cercetarea noastră, deși este de factură teologico-misionară, o abordare psihologică socială care caracterizează tratarea fundamentalismului este absolut necesară. Acest lucru se datorează faptului că, în mod unic, psihologia socială încearcă să coreleze structurile sociale la toate nivelurile cu identitatea individuală și cu o varietate de constructe psihologice, cum ar fi contribuțiile altor discipline academice: sociologii au realizat o cercetare excelentă în explicarea fundamentalismelor ca mișcări sociale; psihologii au analizat în detaliu convingerile, atitudinile și normele de comportament ale fundamentaliştilor; experții în studiile politice au demonstrat modul în care mișcările fundamentaliste au obținut și au exercitat puterea; istoricii au indicat originile fundamentalismelor în mișcările religioase reacționare de-a lungul veacurilor; iar teologii și filosoffii ne obligă să reexaminăm în mod constant natura și statutul conceptelor pe care le folosim în analizele noastre asupra fenomenului fundamentalist.

Cu toate acestea, în mod neobișnuit pentru cărțile despre fundamentalism, abordarea *psihologică socială* determină scopul și structura lor. În această ordine de idei, subliniez originile sociale ale fundamentalismului. Deși preferința occidentală este de a trata religia ca o chestiune de alegere privată și individuală, fundamentalismul nu poate fi înțeles decât în contextul social în care s-a dezvoltat. Prin urmare, intenția noastră de analiză trece de la cel mai larg context dintre toate, lumea globalizată, prin culturi naționale, la mișcări fundamentaliste ca mișcări sociale. Apoi, unitatea de analiză devine mai mică, deoarece analizez fundamentalismele din perspectivă teologică. O astfel de gamă de perspective este esențială pentru a înțelege fundamentalismul într-un mod suficient de nuanțat pentru a

evidenția complexitatea sa.⁶ Astfel vom începe cu analize despre identitatea religioasă, culturală, și apoi trecem la sistemul de credințe al fundamentalismului. Din credințe urmează valori, atitudini și comportament. Secvența de analiză este astfel din exterior spre interior, adică de la context la persoană și apoi de la miezul persoanei, eul, spre comportamentul său vizibil.

BIBLIOGRAFIE

7. Achimescu, Pr. prof. univ. dr. Nicolae, "Islam și islamism", în *Ziarul Lumina*, nr. 271 (1172), Anul IV, Joi, 20 noiembrie 2008.
8. Achimescu, Pr. prof. univ. dr. Nicolae, "Între islamizarea Europei și europenizarea Islamului", în *Lumina de Duminică*, Nr. 41 (105), Anul III, 21 octombrie 2007.
9. Ammerman, N.T., *BibleBelievers: Fundamentalists in the Modern World*, New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 1987.
10. Ancuța, Isabela, "Politizarea religiei islamice", în *Stabilitate și securitate regională*, Dr. Constantin Moștoflei (coord.), Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2009.
11. Anderson, B. W., S. Bishop, *Contours of Old Testament theology*. Minneapolis: Fortress Press, 1999.
12. Bandura, A., "Mechanisms of moral disengagement", în W. Reich (Ed.), *Origins of terrorism: Psychologies, ideologies, theologies, states of mind*, Baltimore, MD: John Hopkins University Press, 1998, pp. 161-191.
13. Barna, Cristian, "*Cruciada*" Islamului, Col. Geopolitica, Editura Top Forum, București, 2007.
14. Barr, James, *Sémantique du langage biblique*, Aubier Montaigne-Cerf, Delachaux & Niestlé / Desclée de Brouwer, Paris, 1971.
15. Barry, T. B., *Culture and Equality*, Cambridge, Marea Britanie: Polity Press, 2001.
16. Braybrooke, Marcus, *Pilgrimage of Hope. One Hundred Years of Global Interfaith Dialogue*, New York: Crossroad, 1992.
17. Brewer, M. B., "In-group bias in the minimal intergroup situation: A cognitive-motivational analysis", în *Psychological Bulletin*, 86, 1979, pp. 307-324.
18. Caldwell, Christopher, *Une révolution sous nos yeux. Comment l' Islam va transformer la France et l'Europe*, Paris, ed. Toucan, 2011.

⁶M. Percy, *Fundamentalism, Church, and Society*, London: SPCK Press, 2002, p. 20.

19. Campbell, Van Pelt George, *EverythingYouKnowSeemsWrong: GlobalizationandtheRelativizingof Tradition*, University Press of America, 2004.
20. Caplan, Lionel, *Studies in religious fundamentalism*, Basingstoke: Macmillan, 1987.
21. Crenshaw, M., "The causes of terrorism. Comparative", în *Politics*, 13, 1981, pp. 379–399.
22. Crenshaw, M., "The logic of terrorism: terroristbehavior as a product of strategic choice", în W. Reich (Ed.), *Origins of terrorism: Psychologies, ideologies, theologies, states of mind*, Baltimore, MD: John Hopkins University Press, 1998.
23. Davidson, Lawrence, *Islamic fundamentalism: an introduction*, Westport, Conn.: Greenwood Press, 2003.
24. Davie, Grace, DanièleHervieu-Léger, *Identitésreligieuses en Europe*, ed. la Découverte, Paris, 1996.
25. Dobrei, Nicolae Emanuel, "Fundamentalismul religios", în Mihaela Miroiu (coord.), *Ideologii politice actuale. Semnificații, evoluții și impact*, Iași, Ed. Polirom, 2014.
26. Douglas, Johnston și Cynthia Sampson, *Religion, the Missing Dimension of Statecraft*, Oxford University Press, Oxford, 1994.
27. Drake, C. J. M., "The role of ideology in terrorists' targetselection", în *Terrorismand Political Violence*, 10, 1998, pp. 53–85.
28. Ebach, Jürgen, 'Name ist Schall und Rauch. BeobachtungenundErwägungen zum NamenGottes', în Jürgen Ebach et al. (eds.), *Gretchenfrage. Von Gottreden—aberwie*, Gütersloh: GütersloherVerlaghaus, 2002, pp. 17-83.
29. Eck, Diana L., "What do wemeanbyDialogue?", *CurrentDialogue* 11 (1986), pp. 5-15.
30. Helfenstein, Pius F., *Grundlagen des interreligiösenDialogs. TheologischeRechtfertigungsversuche in derökumenischenBewegungund die Verbindung des trinitarischenDenkens mit dempluralistischenAnsatz*, Frankfurt am Main, 1998 în *TheologischeLiteraturzeitung* 124 (1999), pp. 665-667.
31. Herdtle, C., Th. Leeb (eds), *Toleranz, Texte zur Theorieundpolitischen Praxis*, Stuttgart, 1987.
32. Hermann, J., *Die Glaubenslehren des Islam*, Munich: Schoningh, 1962.
33. Herriot, P., *Religious fundamentalism: global, local, and personal*, London, New York, Routledge, 2009.
34. Hewstone, M. & E. Cairns, "Social psychologyandintergroup conflict", în D. Chirotd& M. E. P. Seligman (Eds), *Ethnopoliticalwarfare: Causes, consequencesandpossiblesolutions*, Washington, DC: American Psychological Association, 2001, pp. 319–342.
35. Lewis, C. A., M. Mullan, M. & C. F. Quigley, "Martyrdom, terrorismandbeliefs in NorthernIreland", în M. B. Rogers, C. A. Lewis,

- K. M. Loewenthal, M. Cinnirella, R. Amlot & H. Ansari (Eds), *Proceedings of the British psychological society seminar series aspects of terrorism and martyrdom*, eCOMMUNITY. International Journal of Mental Health & Addiction, 2006.
36. Lincoln, Bruce, *Holy Terrors: Thinking About Religion after September 11*, University of Chicago Press, Chicago, 2003.
 37. Lindbeck, George, "Ecumenism and the Future of Belief," *Una Sanda*, New York, 25, 1968.
 38. Smith, C. S., *The Secular Revolution: Power, Interests, and Conflict in the Secularization of American Public Life*. Berkeley: Univ. Calif. Press, 2003.
 39. Solomon, N. "Is the Plurality of Faiths Problematic?" in Sharma, A. (ed.) *God, Truth and Reality*, Basingstoke, Macmillan 1993.
 40. Sperber, Jutta, *Christians and Muslims. The Dialogue Activities of the World Council of Churches and their Theological Foundation*, Berlin: De Gruyter, 2000.
 41. Stadler, Nurit, "Fundamentalism", in *An Oxford Guide: Modern Judaism*, Nicholas de Lange and Miri Feeud-Kandel (Eds.), Oxford University Press, 2005.